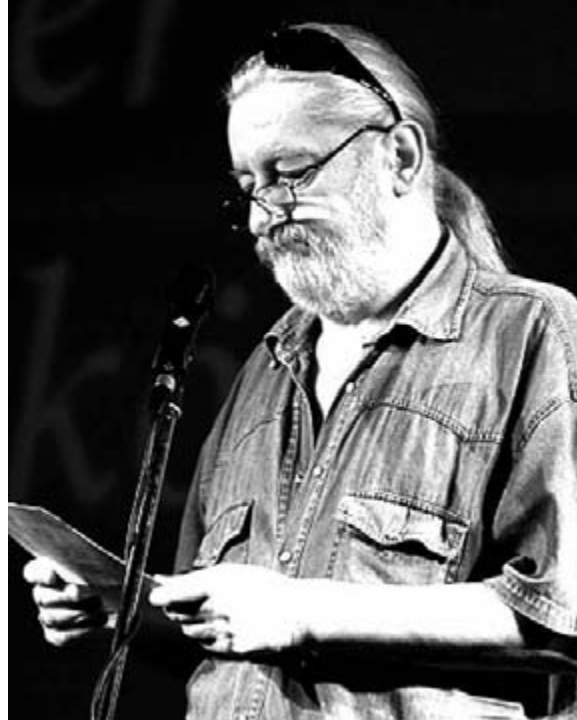

Bozók Ferenc

Bíró Józseffel Újpesten, a Petőfi Tanya Étteremben

Hogyan emlékszik a gyerekkorára? Kérem, meséljen a szüleiről... Milyen volt 1956 egy gyermek szemével?

Születésemet követően, szinte azonnal sürgős vérátömlesztésen kellett átesnem, így maradtam életben. A gyermekkorom kissé zaklatott volt. Az ötvenes évek a többség számára ilyen szomorú, reménytelen, komor esztendőök voltak. A Rózsadombon nőttem föl, a Fillér utcában (nem azon a részen, ahol a pártos újgazdagok laktak). Az óvoda, ahova jártam, a házunk földszintjén volt. Ez az életszakaszom ideálisnak lenne mondható, eltekintve a sztálinista, rákosista, satöbbista hangulattól, valamint a mélyen belém égett, felejthetetlen, konkrét nyomortól. 1956-ban majdnem lelöttek. Keresztapám, valami megfoghatatlan érzéktől vezéreltetve, lerántott szobám ablakánál a padlóra. Fejem fölött elsüvítvé, a kisszoba falába fúródott a golyó. Utána ezt a lövedéknyomot, mintegy mementóként őriztük sok évig. Azóta zsigerből irtózom mindenféle agressziótól, erőszaktól. Keresztapámék '56 novemberében disszidáltak. Emlékszem a pincénkbe bezúduló, fegyveres budai kölykökre, bujkálókat kerestek, pár napra rá pedig a ruszki látogattak meg minket, ugyancsak a pincénkben, ők pedig másféle bujdosókat kerestek. Nem volt egy csipkés rózsaszín leányálom. Többé-kevésbé, mondhatni, az utcán nőttem föl. Csavarogtunk a srácokkal, a közeli rejtélyes barlangokban

kutakodtunk, fegyvereket, lőszeret gyűjtöttünk. Mindent csínyt, butaságot megcsináltunk, vadak, égetnivaló csibészek voltunk, mint szinte mindenki, aki majdnem közvetlenül a viláégés után született, viszont a kötelező betyárbecsület alaptörvényként rögzült, élt, él bennünk máig. A tanulással természetesen nem túl sokat törődünk, törődtem. Szóval, igencsak elkanászodott suttyók voltunk. Családom anyai ágon Székelyföldről származik, Kézdiszentlélekről. Anyai nagyapám nemes székely ember, első világháborús tüdőlövés-sérült határőrezredes volt. A végzetesen szörnyű trianoni diktátumot követően nyomban áttelepültek a megmaradt kis Magyarországra. A már említett keresztapám, édesanyám testvéröccse, ludoviceumos tiszt volt. Anyai nagyanyám 1957-ben hunyt el. Apai ági rokonaimat nemigen ismertem, csupán a dédnagyanyámat, meg apám húgát és az apai nagyapámat, aki festőművész volt és építészmérnök. Őt imádtam, tanítgatott rajzolni. Anyám óvónő, immár elmúlt 87 éves. A Marczibányi téri általános iskolába jártam. Akkoriban még hagyományosan külön volt a leány- és fiúiskola. A koedukált osztályt a gimnáziumban ismertem meg. Általános iskolában annyi volt a közös, hogy volt egy igencsak méretes emeleti terasz, ahol a fiúk és lányok (szigorú felügyelet mellett) együtt lehettek a nagyszünetekben. Apám tervezőmérnök volt, a számlátrán végig kellett kapaszkodnia a segédmunkásságtól kezdve a mérnökségig. 1964-ben Gamal Abdel Nasszer

Egyiptomában tervezett gyárat. Kisvártatva kikerültünk utána, tehát magam is Egyiptomban éltem. Így aztán a nyolcadik osztályt, amolyan magántanulóként már kint végeztem. Egyébként szerettek volna ott fogni egy Korán-suliban, Dr. Germanus Gyula orientalista professzor úrral, a kairói, nagyhírű Azhar mecsetiskolában konzultált erről az apám. Végére, nagy kamasz-bánatomra 1965-ben hazajöttünk. Apám 1980-ban halt meg tüdőrákban, előzetesen félrekezelve, méltatlanul hosszú szenvedés után a Szent János Kórházban.

Mikor érezte először, hogy a humán irányba, az irodalom és képzőművészet felé vonzódik? Mikor vetette először papírra gondolatait, mikor írt verseket először? Emlékszik az első publikációjára?

11-12 éves lehettem, amikor egyszer egyedül hagytak otthon, unatkoztam, s feltettem a lemezjátszóra egy bakelitet. Bartók muzsikájának hallgatása közben döbönt belém egy különös érzés. Annak az érzete, hogy értem mit mond az a zenemű. Egyfajta indíttatás, késztetés érintett meg, hogy nekem mindenképpen valami hasonlóval kell majd foglalkoznom, ha felnövök. Áramütésszerűen villant át a szívemen és agyamon, hogy ehhez – mármint a művészet(ek) hez – közöm van, egyebekhez nyilvánvalóan kevésbé. Jól emlékszem, meghatározó élmény volt. Általános iskolában, ötödikes koromban kijöttek hozzánk, diákokhoz valakik, az egyik központi kulturális intézet kijelölt megbízottjai és tehetséges gyerekeket kerestek, már nem tudom milyen céllal és mire. Ennek ürügyén írtak velünk valami dolgozatfélét. Nyári élményekről, vagy tudja a csuda mi a kutyafüléről. Kuncogva-duruzsolva megírtuk, elvitték a macskakaparásainkat, s ezzel el is múlt a dolog, elfeledtük. 27 éves voltam már 1978-ban, mikor is meghívtak Gödöllőre a könyvtárba, mint pályakezdő költőt, író-olvasó találkozóra, és a könyvtáros hölgy meglepetésemre előbogarászott egy fekete borítójú kötetet, benne azzal a gyermekkori dolgozatommal. Kiderült, hogy életem első publikációját simogatom, melengetem, tartom a kezemben, a Népművelési Intézet kiadványában jelent meg. (Talán szemernyi lángocskát felfedeztek bennem a nagy fejesek...)

Mindenesetre tizenhat éves, jelentős késéssel tudtam meg. Természetesen nem innen datálom az íróságomat. Írói, művészi vénám genetikusan adottság lehetett, mert a felmenőim között volt újságíró, író, apai, itókás nagyapám pedig – mint már említettem – kiváló festőművész volt. Apám is képzőművészeknek készült, és tanult is festészetet, de a sors úgy hozta, hogy nem lett belőle hivatásos művész. Ugyanis nagyapám nem tudta fizetni apám képzésének, tanulmányainak a tandíját. Egy szó, mint száz, nyilván örökölhettem némi tehetséget. Apám is, anyám is nagyon jól rajzolt. Végül is, igazi méregzöldike képzőművészként kezdtem a pályámat. Később, a '70-es évek közepén rajz-animációt tanítottam a hatvani általános iskolákban.

Gyermekkorában, ifjúkorában mely költők hatottak Önre? Kiket fedezett föl önmagának?

Eleinte, mint minden szívesen-örömmel olvasó csemetére, a klasszikusaink. Balassit, Berzsenyit, Arany Jánost, Csokonait mindenképp' említeném. Elementáris erővel hatottak rám. Persze, magától értetődően, Petőfi és mások is benne voltak a pakliban. Kicsit később ugyan, ám meghatározó volt Juhász Gyula, József Attila, Ady, Szabó Lőrinc és Kassák lírája. A '70-es évek elején-közepén kiváltképpen megkedveltem a kalandos életű, svájci-francia Blaise Cendrars (egyébként minden könyvem Cendrars-idézzel indít). Cendrars száraznak tűnhet, sziporkázó költészete erős élmény volt, de szinte az összes jelentős huszadik század eleji avantgardistát említhetném. Kassák Lajos hatalmas életművéből pedig leginkább a kollázsait és a számozott verseit szerettem. Újvári Erzsiről is meg kell emlékezni. Művészetét kevésbé tartja számon a lomha, lusta, feledékeny irodalomtörténet-írás, pedig sajátosan érdes-sprőd hangfekvésében, hangnemében egyedülálló. Tudvalévő, keveset írt, azonban a mostaninál sokkal több figyelmet, körüljárást érdemelne a költészete és izgalmas prózája.

Magam is szívesen olvastam a '80-as években a Magvetőnél megjelent, üdítően különös avantgárd prózáját, amely Csikorognak a kövek címmel

jelent meg. Kassák hűgáról van szó, akit a Tett és a Ma fedezett fel. Aztán, úgy tudom, férjével, Barta Sándorral Moszkvába emigrált. Ott már nem írt. 1940-ben meghalt.

Lírai beszédmód, avantgárd köntösben. Igen, Újvári Erzséket férjét, Barta Sándort is említhetném, róla az jut most eszembe, hogy 1981-ben a Magvetőnél kötöttek velem szerződést, írjak Barta Sándorról egy monográfiát. Végül ellineskedtem a dologtól, nem írtam meg a könyvet. De a Barta család akkor még életben lévő tagjait felkerestem, elég hűvösen fogadtak, aztán Barta életét megismerve, etikai okokból visszaléptem a monográfia megírásától. Különös, vagy inkább természetes, hogy a magyar avantgárdnak többféle elágazása van, mint azt gondolják. A Barta Sándor-féle, sauvage-avantgárd (kép)költemények világa, esztétikája, szellemisége talán közelebb van a korai Majakovszkijhoz, mint Kassákhoz. Persze az induló, feltörekvő, kezdeti magyar avantgárdra meg azt mondhatnánk, Kassák Lajos karizmatikus, következetesen szigorú, ám mégis megejtő személyisége nyomta rá meghatározóan, és talán túl erőteljesen is a bélyegét, pecsétjét. Más ne említsek, gondoljunk például az egészen fiatalon költőként is jelentőset alkotó (bár maga nem tartotta túl sokra a verseit) Déry Tibor nem éppen egyedül való, de említetlenül hagyni lehetetlen, ékesszóló versírói munkásságára (jócskán megkésett kiadás: A felhőállatok. 1970).

Melyik folyóiratban jelent meg először írása?

Talán a Vigiliában, 1975-ben (már nem őrzöm a régi folyóiratokat). Ekkortájt megjelent néhány tucat versem, hetilapokban, újságokban. Egyik alkalommal, ha jól emlékszem, ugyanebben az évben, Költészet Napján hozta egy versem a Képes Újság című hetilap, nagy büszkeségre József Attila gyönyörű költeménye mellé szedték az én szerény szösszenetemet. Egyébiránt, 1972-től 1975-ig nem publikálhattam.

Miért?

1972. március 15-ét követően példát statuált a hatalom. Szervező szerepet vittem,

vállaltam több tüntetésben, megmozdulásban. Egy barátomat, akivel együtt szervezkedtünk, 15-én este előállították, Ő pedig simán feldobott. Elkapták a frakkomat. Kisvártatva a munkahelyemre jöttek értem, nyilvánosan megbilincseltek, majd elhurcoltak és bezártak, államellenes összeesküvés címén. Végül másodfokon kilenc hónap börtönre ítélték, de felfüggesztve kaptam, tehát elengedtek, ám letiltottak három évre mindenről, plusz rekes lettem. Utána csekély 15 évig nem kaptam útlevelet. A mi perünkben, ha nem tévedek, kilencen voltunk, ezek közül egy embert ismertem, tehát összerántottak bennünket egy nagy, igencsak látványosnak szánt koncepció perben. Kerítették ebbe a körbe munkásokat, egyetemistákat, kádergyerekeket is. 1983 novemberének egyik veszettül hideg éjszakáján még jöttek a lakásunkra faggatózni nyomozók, ez volt az utolsó közvetlen látogatásuk, igaz, a szó legszorosabb értelmében, kitessekeltek őket a huzattal együtt.

A tüntetés helyszínei?

A Párizsi udvarban volt a szervezők gyülekezője, majd irány a Múzeumkert, onnan a Múzeum körút, Petőfi szobor és környéke, később a rendőrök előli menekülések körzetei, este pedig a Budai Vár.

Első kötete a Magvető Kiadónál jelent meg. Térzés címmel. Hogyan alakult ennek a könyvnek a sorsa?

Kalandos történet. 1978-ban leadtam a kötet anyagát a Szépirodalmi Könyvkiadónak, akkoriban Illés Endre volt az igazgató. Szentmihályi Szabó Péterhez nyújtottam be a verseimet, aki abban az időben ott dolgozott szerkesztőként. Végül a tipográfiai megoldásaimra és egyebekre hivatkozva visszaadták a kéziratomat (nem bántam különösebben). 1980-ban aztán odaadtam a Magvetőnek. Nemigen volt választék, vagy a Szépirodalmi, vagy a Magvető, esetleg a Móra Kiadónál működő Kozmosz Könyvek sorozata jöhetett szóba. Feltűnően sokáig ültek, kotlottak rajta. Azokban az időkben a könyvekre úgy kötötték a szerződéseket a kiadók, hogy

négy éven belül jelentetik meg. Ennek értelmében legkésőbb '84-ben kellett volna megjelennie, de nem juthatott el a nyomdáig. Nos tehát, csekély hat évet állt a kéziratom az üvegházban, végül 1986-ban jött ki. A kiadó akkori igazgatója, Kardos György nem utasította el, nem adta vissza, csak éppenséggel berakta a fiókjába és eltemette. A '80-as évek közepe táján Hegedős Mária lett a főszerkesztő, majd idővel Kardos kórházba került. Hegedős Mara kivette Kardos fiókjából a kötetem kéziratát, bevitte hozzá a kórházba, hogy írja alá a szerződést. Kardos nagybetegen alakörmölte a papírt a könyvem megjelentetéséről. A kötet impresszumában már gyászkeretben szerepel a neve. Isten ne vegye bűnömül, hogy ezt mondom, de amennyiben Kardos még évekig jó egészségnek örvendett volna, a kötetem valószínűleg további hosszú, beláthatatlan időkre elsikkad. Ám az is lehet, meg sem jelenhetett volna.

Első kötetének hátlapjára Z. T. monogrammal írt valaki kedves ajánló sorokat, magam Zalán Tiborra tippelve...

Telitalát. Igen. Zalán Tibor írt hozzá ajánlást. Illetve, a hozzájárulásával magam vettem tőle az idézetet. A könyvemet Parancs János szerkesztette. Azon időkből kötelező volt fülszöveget írnia a kötetekhez magának a szerzőnek, és persze a megbízott szerkesztő(k)nek szintén kötelességül rótták, így tehát Parancs Janónak is. Szóval, hárman jegyezzük ama röpke szöveget.

Mennyire tudta elfogadni a korabeli irodalmi szemlélet és közízlés azt, hogy az Ön versei nem szokványosak, sok bennük a sejtetés, kihagyásosság, elharapás, tipográfiai, tördelési szabadság? Ez az avantgárd hangütés elég szokatlan lehetett akkoriban. Szkárosi Endrétől tudom, hogy a hetvenes és nyolcvanas években a (neo)avantgárd és az experimentális költészet volt a magyar líra mostohagyereke...

Akkoriban egyértelműen az volt, de most is fekete bárány. Publikációs gondjaim ugyan nincsenek, mivel a pályakezdésem óta eltelt évtizedek alatt lassacskán megszokták, hogy a

Bíró Jóska ilyen furcsa, izés verseket ír. Egyébként nem magam neveztem ki magamat (neo)avantgárd szerzőnek. Akit akkoriban az avantgárdhoz soroltak, azt nagyjából ki is írták a hivatásból, szakmából, etc. (halkan, csendesen jelzem meg: ez a mai napig ugyanígy van), pontosabban szólva, a kanonizált/kanonizálendő, támogatott irodalomból. Ott toporogtunk és ott toporgunk mostanság is. Anno a (le)tiltott, ma és holnap pediglen az éppen (meg)túrt kategóriá(k)ban.

Parancs János neoavantgárdnak nevezte az Ön verseit az általa szerkesztett köteté fülszövegében...

Igen, mert szeretetteljes, féltő módon, úgy akart írni rólam valami köztest, hogy ne rúgjanak belém túl nagyot a kádári-tóthdezsői-bereczjánosi-aczélgyörgyi kurzus által felkent kritikuskok. Ám, amint általában mindenkor, természetesen ebben az esetben is akadtak önként jelentkező verőemberek (a nevüket fedje jótékony homály). Mi is hát a jó avantgárd vers? Nem kell itt megideologizálni és lehatárolni semmit. Költészet a javából és kész, passz. Csupán más, esetleg a szokványostól eltérő módon dolgozik, mint mondjuk, az egyébként hagyományosnak vélelmezett, Babits-féle költészetfelfogás. Engem az első pillanattól automatikusan az avantgárdhoz soroltak, nyilván a hangnemem, az eszközeim és a tipográfiai sajátosságaim miatt, olykor-olykor meg esetleg a mondanivalóm okán. Ha az avantgárd forrásvidékét keresi, akár az ókori görögökig visszamehet, sőt, mi több, még sokkal-sokkal visszább is léphet, tekinthet a művészetek igen kusza, bokros történetében. (Hagyományos, a mondvacsinált kánontörténet végett azonban, egyesek a Cabaret Voltaire dadaista rendezvényeitől eredeztetik, amely eseményeken a korabeli anekdota szerint Vlagyimir Iljics Uljanov, alias Lényin is részt vett nézőként.) Ugyanakkor, pl. az experimentálisnak gondolt, mondott mai mozdulatszínház őse is ismert volt már évezredekkel ezelőtt. Tehát, nincs új a nap alatt, a megközelítési módok-módszerek változnak, az éppen aktuális koroknak megfelelően. Érdekes, hogy a magyar irodalmárok a hazai avantgárdot Kassáknál kezdik, és nagyjából vele vélik lezártnak. Pedig, mondjuk

Tamkó Sirató Károly és a személyéhez kötendő dimenzionizmus szintűgy túlélte Kassákat, mint sok egyéb, rendhagyó kezdeményezés. Ami az avantgárdról általában a magyar köztudatban él, az bizony erőteljesen egyoldalú és kimondottan hervasztó. Na, erről ne többet. 1982-ben hárman alapítottuk a Tér/Kép/Vers csoportot: Zalán Tibor, Géczy János és jómagam. Később még néhányan csatlakoztak hozzánk. Molnár Miklós, a jeles és kitűnő prózaíró, Endrődi Szabó Ernő, Petőcz András, Székely Ákos, Hegyeshalmi László képzőművész és Péntek Imre. A művészcsoport működését '83-ban tiltotta be Aczél György. Többek között a budapesti Kassák klubban csináltunk irodalmi estet, továbbá Magyarország számos más, kisebb városában rendeztünk kiállításokat. Békéscsabán a Gyopár klubbeli kiállításunkkal egybekötött estünkre kinyomattattam egy pár oldalas, ún. szamizdat katalógust, mindössze 1000 példányban. A helyi besúgó/megebízott figyelő, az igencsak szorgalmas, ismertén rátermett suttagó feljuttatta Pestre a kiadványt, így pillanatokon belül Aczél György asztalára került. Aztán hagyták még végigmenni a Kassák klubos rendezvényt, amiről – ma már tudható – írtak egy eléggé elhanyagolható, vacak jelentést. Akkoriban arról is jelentést rittyentettek, ha lélegzetet vettem, vettél, vettünk. Zalán Tibi amúgy sem tetszett nekik, mert zengett valami olyat, hogy „nem lesz köztünk semmi vita, hogyha nem vagy moszkovita”. No, nem mintha mi, többiek, kedvencei lettünk volna az adott diktatúrának. Miközben nem voltunk túl látványosan heves politikai ellenzék, csupán az általunk normálisnak gondolt szólásszabadság nevében beszélünk, írtunk erről-arról. Valamivel az inkriminált estünk után, Aczél György helyből tiltotta a katalógust, a rendezvényeinket és a fellépéseinket. Úgy tudom, rajtam kívül Endrődi Szabó Ernőt és Petőcz Andrást vették elő még komolyabban. Ez időben az azóta sajnos fiatalon elhunyt Csengey Dénes volt az Írószövetség titkára, aki (bocsánat a kifejezésért) röhögve behívatott magához mind a kilencünket, és műbalhé gyanánt, jó hangos kis cirkuszt csinált a rejtett mikrofonoknak, poloskáknak. Nos, ekkor belátható okból elhatároztuk, pihentetjük néhány hónapi a csoport munkáját, de mire kiötlöttük

ezt a naiv okosságot, addigra bizony, hipp-hopp, véglegesen be- és letiltattunk.

Mit volt szabad megírni a nyolcvanas években? Ezt azért kérdezem, mert az Ön verseiben eléggé egyértelműen jelen van a rendszer bírálata... Beledöbbsentem abba, hogy szabad volt olyat megírni, hogy: „NEMZEDÉKED / melytől / el – vé – te – tett / a ... F O R R A D A L O M !” Ez nyilvánvaló utalás '56-ra, a forradalom tabuvá degradálására.

„Szabadrab”-ként szabad volt megírnom bármit, csak éppenséggel – többnyire – nem jelenhetett meg, hacsak szamizdatban nem, vagy külföldre csempészve, nyugati kiadványokban. De amint említettem, ha manapság is rajta/rajtuk múlt(hat)na, Kardoson és a hozzá hasonló elszánt elkötelezettek, akkor a mai napig bőszen csücsülnének azon és sok más egyéb kéziratomon. Nagyrészt pont az ilyes', efféle kényes politikus kiszólásaim miatt. Ez a vers, melyben a főlemlegetett, idézett textus szerepel, nos, ez egy igen hosszú opus, és töményen, élesen kritikai indíttatású az egész. Plusz: a hatalom ellenségének tekintett és ellenségeként kezelt(e) nemzedék(em) ről szól. Netán átsiklottak felette? Nem hiszem. Sőt! Szó sem volt, szó nem lehetett erről. Emlékszem, Parancs Janó aggódó, baráti féltésből idejekorán tanácsolta, hogy cseréljem le ezt a „MONOLÓG” című, karcos nemzedéki versemet egy másik hosszú versemre. Nem álltam kötélnek. A kötet viszont, ezen szigorúan következetes döntésem következtében, még további három évig a kiadói, igazgatói fiókban aludta nyugtalan álmát.

Idézek mást a Mennyi idő szükségeltetik egy tökéletes gyufaszál-parlament megépítéséhez? című verséből: „MAGYARORSZÁG ÉRZÉSTELENÍTVE — nő a fájdalom ! / kiparcellázott BÉKEidő van”. Ezek félreérthetetlen politikai utalások.

Ha őszinte akarok lenni, azt kell mondanom, fogalmam sincs, miképpen mentek át a nem éppen engedékenységről híres cenzúrán az ilyfajta verseim. Talán valóban Parancs János kellett hozzá, aki következetesen kiállt a megmáshíthatatlan

kötetszerkezet mellett. Deák László költő, néhai jó barátom, akinek a kiadójánál, az Orpheusz Kiadónál jelent meg 2007-ben a KADO című első haiku-kötetem, egyszer, sörözgetés közben, a maga szemcsippentős-fanyar-kedves stílusában mesélte (már a 2000-es években járunk): részben neki is köszönhetem, hogy a TÉRÉRZÉS végül mégiscsak megjelent 1986 borongós szeptemberében, ugyanis jócskán adódtak politikai ellenvetések a lektorok részéről és heves viták a szerkesztők között. (Gondoljon csak bele! 1986 szeptemberének végén, a harmincadik '56-os évforduló előtt percekkel.) Ebben a fondorlatosan harcos ügyben Fodor Andrást is támogatómnak tekinthetem, aki utólagos tudtommal (nem Tőle tudtam meg), szintén a kötetem létjogosultsága, megjelentetésének fontossága mellett érvelt, emelt szót, mint a könyvkiadónak folyamatosan külsőző, a fiatalabb költőgenerációkkal foglalatосkodó, tanácsadó-szerkesztő.

Van egy állandó kérdésem, melyet a budapesti vagy Budapesten élő költőktől megkérdezek. Hogyan látja lakóhelyét, milyen a viszonya a városhoz? Mit jelent az Ön számára ez a város?

Budapest egyenlő Budapestnagyfalva. Számomra Budapest eredendően Budát jelenti, mert hellyel-közzel 25 éves koromig (némi túlzással mondom) szinte át sem léptem a Duna túloldalára. A Fillér utcában laktunk a Rózsadomb bokájánál. Kellemes, gesztenyevirágos vidék volt. Ha adódott is, csak a Császár-fürdőig mentem el, de a Margit-hídon már nem sétáltam át. Festőművész nagyapám is Budán élt, a Gellért fürdő mellett. Jó. Középiskolás diákként néha-néha átrándulgtam Pestre a műjégpálya miatt, korongozgattunk, nagyokat száguldoztunk a gimnáziumi osztálytársaimmal, akik KSI-s élsportolók, jégkorongozók voltak. Persze szalonkorcsolyázni is kijártunk, főként csajozni, elkápráztatni a lányokat, az átlagosnál sokkal jobb, szikraszóró koritudásunkkal, hokis trükkjeinkkel. Mindent egybevetve, Pest-élményem az ifjúságomból alig-alig van. Immár 33 éve (Új)Pesten élek, de a belvárosba a mai napig nem megyek be, hacsak nem feltétlenül muszáj, nem szeretem, talán az

Andrássy út szimpatikus volt valamikor az öreg platánfái és a Művész kávéház miatt. A Művészbem járok már kedvtelésből, nagyritkán, régivágású író barátaimmal vagy külföldi kollégákkal. Velencei tükrös, diszkrét ornamentikájú, hangulatos, az üvöltő zenéktől mentes hely. Újpestet sem igazán kedvelem, de megszoktam. Kialakítottam magamnak egy meglehetősen szűk mozgásteret, és így aztán körülvesz valamiféle nemis-igenis otthonosság-érzés. Ahol most beszélgetünk, ez a Petőfi Tanya Étterem, évtizedek óta a törzshelyem, itt, ennél az asztalnál (23-as) fejben megírtam már néhány könyvet. Ez egy viszonylag kulturált, melósokra szabottan olcsó, ám mégis kellemes, piros-fehér kockás terítős, berdás hangulatú külvárosi hely, mondjuk úgy: kocsmáéletterem. Itt már, kivétel nélkül, mindenkit ismerek. A belvárosi körtáncot nem bírom, egyszerűen egy bizonyos időintervallumon túl, effektíve fizikailag rosszul leszek tőle. Amúgy, közösséget szerető ember vagyok, de ezt a sűrű, nagy tömegszuszbannyüzsgést soha életemben nem szenvedhettem. Az „elvegyültem és kiváltam” gondolatköréből nekem a kiváltam önként vállalt magánya jutott. Ha külföldi barátaim vagy kollégáim jönnek hozzám látogatóba, elviszem őket a Budai Várba, valamint az emlegetett Művészbem egy kávéra. Summa summarum – Pesthez nem igazán kötődöm lelkileg. Mindezek ellenére a HALÁLOM HALÁLA című válogatott verseskötetemben akad olyan opus, amelyben ugyan nem direkt módon, de írok Újpestről.

Az első hányatott sorsú munkáját és a HALÁLOM HALÁLA című válogatott kötetét már említettük, kérem, beszéljen a többi könyvéről is...

Valóban, így igaz, az első könyvemről ejtettünk néhány szót. Második kötetem kurta-furcsa mód' sosem jelent meg, elveszett az egész kézirat, pedig már szerződésemmel rá a Magvetőnél. VASDIÓ címmel futott. Egy Budán élő irodalomtörténész elkérte, a nevét nem mondom, idejekorán meghalt szegény. Odaadtam neki a legépelt szövegeket, amelyekről még indigós másolatom sem volt. Elvesztette az egész anyagot. Ilyen módon a VÉNUSZ LÉGYCSAPÓJA nem a

második, hanem a harmadik kötetem lett, '89-ben jött ki, ugyancsak a Magvetőnél. Ha két köteted volt már és meglegyintett a szerencse enyhe szellője is, és már lekezelt veled Illyés, Somlyó, Nagy László vagy Csoóri Sándor, dagadt a kebel a büszkeségtől. Az első kötetnél még azt mondták a MESTEREK, hogy „nem eszik olyan forrón a kását, öcsém”. A másodikonál, amennyiben érdemesnek tartottak, no, ekkor megtört a jég: „nna, komám, erre megihatunk egy pohár bort”. Magam még azokhoz a szerencsésekhez tartozom, akiket „íróvá avattak” a köztisztviselői álló nagyságok, ki így, ki úgy. Engem Rónay György, Csoóri Sándor méltató levelei, Fodor András szinte majd mindenre kiterjedő, figyelmes, de tapintatos atyai gondoskodása, Ágh István, Marsall László, Lázár Ervin, Takács Imre, Papp Tibor, Nagy Pál, Bujdosó Alpár, Határ Győző, Kiss Benedek, Buda Ferenc, Utassy József jelentésszerű kézzelírásai, Bella Pista és Nagy Gazi minden érdektől ment, bizalommal kitüntetett pályatársi barátsága, valamint Szepes Erika, Csűrös Miklós, Baán Tibor, Kántás Balázs és mások elismerő tanulmányai, recenziói, s a közismerten, legendásan nagy tudásáról híres Lakatos András (irodalmi polihisztor) önzetlen, (néha-néha adódó világlátási különbözőségeink ellenére) testvérinek mondható, elszaladt hosszú évtizedekre visszanyúló, bátyi önzetlenségű törődése, s néhány nemzedéktársam jól fölérezhető szeretete erősített, erősít változatlanul, (soha nem múló hálával tartozom érte a Mindenható Istennek) kitartó folyamatossággal. A rendszerváltás hajnalán úgy tűnt, a Magvetőnél végre otthon vagyok, akár két évente is jöhetnek a köteteim. Azonban megérkezett 1990-91, elfoszlott az álom, azaz, privatizálták a kiadót. Ettől kezdve a szerzők többségét kiakolbóltották. Így aztán csak 1997-ben jelent meg a harmadik kötetem, amely kötet nem egy könyvből áll, hanem egy kötetben belül három külön tematikájú könyv kapott helyet (Mégis-fogdarend / Émelykőr / Vasszűz), SZÁJZÁR címmel. (Apró közbevetésként jegyzem meg: a rendszerváltásig abból a szempontból rendjén mentek a dolgok, hogy a kötetek után normális honorárium is jutott.) Az 1997-es esztendő követően, 2003-ban megjelent egy apró-cseprő, esendő prózákat közreadó kötetem, TRAKTA

címmel. 63 minitextust tartalmaz. Ezután szerencsére folyamatosabban jöttek a könyveim. ASIA címmel egy 21 versből álló vékonyka, aztán évente kerültek ki még további versesköteteim, 2009-ig. 2006-ban TŰKÖRMÁGLYA, 2007-ben az első haiku-kötetem is megjelent, KADO címmel, és még ugyanebben az esztendőben, Veszprémben a Vár Ucca Műhely Könyvkiadónál, egy többségében angol nyelvű szövegekkel dolgozó SELF ACTING című kötet, amely 102 vizuális költészeti műalkotást tartalmaz. Az 1973 és 2003 közti munkáimból, 30 év terméséből, egy anyagi okokból szűkösön válogató kötetem jelent meg. Ez a HALÁLOM HALÁLA című, már emlegetett 450 oldalas „monument”, a Hungarovox Könyvkiadónál látott napvilágot, a 2008-as Ünnepi Könyvhétre. 2009-ben egy újabb, MUKKEUM SI című, 81 haikut tartalmazó kötetem került a könyvesboltokba. 2011-ben tervezte a Szent István Társulat kiadni ITEM címmel egy szolidan soványka/karcsú munkámat, a 60. születésnapomra, a legszebb, elkötelezetten istenes verseimből. (Megjelentetését végül, indoklás nélkül, lemondta a kiadó igazgatója.) A 2003-tól telt éveket prezentáló válogatásnak, amelyen mostanában dolgozom, a STROMATOLITE címet adtam, s benne foglaltatik a kiadatlanul maradt ITEM is. Sok egyéb munkám mellett van még kéziratban egy bohókás paródiakötetem. Már publikáltam belőle verseket a Parnasszus keresztnévű költészeti folyóiratban és másutt is. A paródiáimat tartalmazó gyűjteményem remélhetően találó címe: BEST-ZELLER (stílparókák) lett, remélem, közelít az ideje, hogy egyszer majd könyvespolcokra kerülhet. Van továbbá, egy a Ráció Könyvkiadónak szánt, kb. 300 oldalas, vizuális munkákat tartalmazó könyvművem, a címe: QUABEL – ebben objectek, szobrok, installációk, bélyegek, environmentjeim kaptak helyet, valamint néhány régebbi performance-om dokumentációja. Album méretű, színes kötet lesz, ha lesz, erősen bízom benne, egyszer majdcsak világra vergődhet. A kinyomtatása tudhatóan szinte reménytelenül nehéz ügy, merthogy milliókba kerül(né)nek a munkálatok, lévén, színes-szagos a képanyag. Ha a dolog nem jön össze, nos, akkor marad az enyészete.

Hogyan vonult végig a képzőművészet az Ön életében? Festmények, rajzok, szobrok? Hol voltak kiállításai, hol találkozhatunk a munkáival?

Világszerte lelhetőek munkáim. Kilenc önálló kiállításom volt. Egy Mexikóban, a többi itthon. Tusrajzaimból ugyancsak volt tárlatom anno, a továbbiak többnyire retrospektív vizuális költészeti kiállítások voltak. Csoportoskiállításokon hétszáznál is több helyszínen vettem részt, a világ minden szegletében, Lappföldtől Thaiföldig, Panamától Burmáig, Ausztráliáig. Vannak komoly, igencsak híres-neves gyűjtemények, ahol (nyilván) vastagon porosodnak a dolgaim, egyebeket ne említsek, a Modern Művészetek Múzeumában, New York-ban, avagy a helsinki Kiasma nevű finn modern nemzeti gyűjteményben, amelyben jelentős mennyiségű, figyelemre méltó nemzetközi anyag is van. A párizsi Modern Művészeti Múzeumban úgyszintén vannak régebbi vizuális költészeti lapjaim, apróbb munkáim, a tokiói Nemzeti Múzeumba is szerencsésen eljutottak kisebb-nagyobb opusaim, Szóulban kézzel festett, képeslap nagyságú, kilenc darabos, a klasszikus avantgárd fontos nagyjait megidéző bélyegsorozatom látható, ha éppenséggel látható. Sorolhatnám hosszan, nem is tudom pontosan, hogy mennyi, hol és mik üdülnek különböző helyeken. Sokan vásároltak tőlem szerzte a nagyvilágból. Alkalmadtán meglepetésszerűen kiderül, hogy itt is, ott is felbukkan néhanap egy-egy, általam már régen elfeledett kisszínesem. A legtöbb originális munkám tudtommal Miami-ban, az USA-ban tekinthető meg, a gondolom, nem véletlenül világhírű SACKNER-gyűjteményben. De hazai gyűjtőknél és múzeumokban szintúgy föllelhetőek alkotásaim (Magyar Nemzeti Múzeum,

Petőfi Irodalmi Múzeum, Artpool Művészetkutató Központ, Szent István Király Múzeum, etc.), ha még ki nem kerültek a szemétdombra, amint az manapság oly sokszor előfordul. Amúgy pedig, 1987 óta, mióta újfent van útlevelem, járom a világot, nemzetközi művészeti fesztiválok meghívott és vissza-visszahívott, -várt művészeként. Ez végtelenül megtisztelő, kitűnő dolog. Sokat köszönhetek mindazoknak, akik tarják valamire az előadásaimat, installációimat és rendszeresen megkeresnek, felkérnek. Igaz, csak abban az esetben tudok utazni, amennyiben mindenestől, teljes egészében kifizetik az útiköltségemet, szállásomat, ellátásomat, de ez a meghívásokkal együtt járó mindenkori kötelezettsége a hívó feleknek. Így aztán nem igazán érintenek meg, egyszerűen nem epesztenek, érdekelnek (a napi szinten zajló stupid, értelmetlen) a hazai művészeti életet negligáló, majd hógynem tökéletesen, szinte tetőtől talpig terjedelmében az érdektelenség szürke tartományába utaló, a minden valamirevalót megmérgező hatalmi harcok. Sajnálatos, szánalmas, fájdalmas és felháborító módon, napjainkban az immár (legkevesebb) tudottan, bevallottan kétpólusúnak mondható kontraszelektív rend, valamint a mérhetetlen, megfőkezetlen, arcpirító szegycmentelensége okán szegycmenteljes szakmai vad dilettantizmus, aggasztóan szomorú tobzódásának korát éljük Magyarországon. Ilyen mizerábilis időkben nincs más tennem, mint bízni az esetlegesen eljövendő paradigmaváltásban, és az irodalmi (művészeti) élettől távol, visszavonultan, elvonultan (marginalizált helyzetem nyilvánvalóságának ellenére), csendesen dolgoznom.